

DOI: 10.38146/BSZ.2018.11.3

RUZSONYI PÉTER**A lélek rendje,
avagy milyen legyen
a jövő büntetés-végrehajtási tisztje?**

Annak ellenére, hogy a büntetés egyidős az emberiséggel, és a börtönök megjelenése is több száz esztendőszáza múltra tekint vissza¹, a foglárakkal, börtönészekkel, rabászokkal, majd fegyörökkel kapcsolatos foglalkoztatási követelmények meghatározása hazánkban még százéves múltat sem tud felmutatni, ugyanis a börtönszemélyzet képesítéséről szóló első átfogó előírás csak 1926-ban jelent meg. Ez a dokumentum az általános erkölcsi és jogi követelményeken túl már iskolai végzettséget is meghatározott az alkalmazás előfeltételeként, így igazgatónál és fogalmazónál jogi végzettséget, főtisztteknél, tisztteknél érettséget. Örszemélyzetnél fegyverforgatásban, írásban, olvasásban, elemi számolásban való jártasságot, nőfelügyelőknél további követelményként a házi- és női ipari munkában való jártasságot.² Dolgozatunkban természetesen nem akarjuk végigelemezni a büntetés-végrehajtási alkalmazottakkal kapcsolatos kívánalmak és az azoknak megfelelő képzési formák és tartalmak fejlődését. Tanulmányunkban a Rendör-tiszti Főiskola keretében létrehozott, majd a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen tovább működő büntetés-végrehajtási tan-szék képzési filozófiájának negyvenöt éves formálódását, ezen belül is az elmúlt időszak oktatási-képzési törekvéseit kívánjuk bemutatni.

Ordo est anima rerum, rend a lelke mindennek. Ez a latin bölcsesség vitathatatlanul időtálló, fundamentális tartalma a rendészet, a törvény akár erőszakkal történő betartatásának területén még inkább alapigazság. Természetesen mi sem kívánjuk megkérdőjelezni az ókori mondás igazságtartalmát, azonban a büntetés-végrehajtási tisztek képzésével kapcsolatban feltétlenül kiegészítendőnek tartjuk. Ezen állításunk indokait és a módosítás mikéntjét igyekszünk kifejteni dolgozatunkban.

„A' börtönészen megkívántatnak 1. törvénytudomány, 2. tiszta erkölccsel 's nemes szívvel párosult műveltség, és 3. tapasztaltság.”³

1 Lásd Mezey Barna: Régi idők tömlőcei. Rubicon Kiadó, Budapest, 2010; Ruzsonyi Péter: A caritastól a fogvatartotti reintegrációig. A javítás eszméjének evolúciója. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.

2 Szöllősy Oszkár: Magyar börtönügy. Budapest, 1935, 390. o.

3 Balla Károly: Vélemény a' büntetés-mód javítása iránt. Trattner-Károlyi betűjével, Pest, 1841, 114. o.

A büntetés-végrehajtási tanszék (bv. tanszék) 1972-ben jött létre a Rendőrtiszti Főiskolán, az oktatás 1973-ban kezdődött meg. Ez alatt a negyvenöt év alatt tanszékünk arculata folyamatosan formálódott, napjainkra felerősödött és meghatározóvá vált közösségünkben a pedagógiai irányultság.

Rövid történeti visszatekintésünket néhány évtizeddel a Rendőrtiszti Főiskola megalapítása előtt kezdjük, mert így könnyebben megérthető, hogy miért keletkezett már az 1970-es évek legelején igény a büntetés-végrehajtási szervezetben a tiszti kar felsőoktatásban történő felkészítésére, illetve kiképzésére.

Az eltorzult igazságszolgáltatás az 1950-es évek elejétől az elítélteknek hazai történelmünkben példátlan tömegét zúdította a börtönökre. A dogmatikus szemlélet hatására szinte teljesen megszűnt a különbség a szándékos és a gondatlanságból elkövetett bűncselekmény megítélése között, megszűnt a fokozatosság, és egységes lett mindenkiel szemben a büntetés-végrehajtás. Az átpolitizált büntetéstani új tartalma a represszív prevenció lett. A sztálini büntetőpolitika a magyar börtönügy személyi és szervezeti feltételrendszerét is drasztikus alapossággal igazította saját követelményeihez. 1949–1950-ben a börtönök személyi állományának teljes cseréjét végezték el. Az új személyzet nem előképzettség és szakmai rátermettség, hanem főképpen a politikai megbízhatóság kritériumai alapján verbuválódott. A szakmai képlet végtelemül leegyszerűsödött: a személyzet és az elítéltek mint politikai ellenfelek álltak egymással szemben.⁴ A büntetés-végrehajtási testület 1952-ben az igazságügy-miniszter felügyelete alól a belügyminiszter fennhatósága alá került. Ezzel automatikusan együtt járt a katonai formaságok túlhangsúlyozása. A túlzottan őrzés- és termeléscentrikus nézetet éltette a merev, sokszor durvaságig menő rideg bánásmód.

Az 1950-es évek végének konszolidáltabb viszonyai között felerősödő törekvések a korábbi évtizedekben történt súlyos visszaélések és törvénytelen-ségek feledtetésére és megismétlése ellen irányultak. Ennek érdekében a büntetés-végrehajtásban a megelőzés eszközei kerültek előtérbe, kísérletek történtek a fogva tartás humán normáinak javítására.

1955-ben megjelent az első büntetés-végrehajtási szabályzat. Ez jelentős lépés volt, de a szemléletet megváltoztatni nem tudta, mivel maga is a régi szemléletben fogant. A bekezdések között szóltak ugyan a nevelésről, de a hangsúlyt a biztonságos őrzésre és a munkáltatásra helyezte a jogalkotó. Az elvek és a gyakorlat, különösen a feltételek és a szemlélet ellentmondásban

---

⁴ Lőrincz József: Büntetőpolitika és börtönügy. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2009

álltak egymással. A szocialista pedagógia alapvetően kollektivistá vonulata okozott zavart az általános pedagógia célrendszerének megalapozatlan adaptálásával. Az elítéltek jogairól említést sem tett a szabályzat, részletesen szabályozta viszont a kötelességeket.

Az MSZMP 1957. júniusi országos értekezletén meghirdetett büntetőpolitikai tézisek lényegüket tekintve visszatérést jelentettek a lenini elvekhez. A lenini modell ideológiai háttérében egyfelől megfélemlítő szigorúságú büntetések alkalmazása állt az „ellenforradalmárokkal” és a hivatásos bűnözőkkel szemben, másfelől azonban a bűnelkövetők túlnyomó többségét a kapitalista múlt és környezet még meglévő kriminogén, tudattorzító hatása áldozatának tekintették. Éppen ezért a büntetés a megtévedt, elkallódott, vétkes dolgozónak az új típusúnak szánt társadalom építésébe való bekapcsolását tűzte ki céljául. A büntetés végrehajtásának feladata ennek megfelelően olyan megelőző, javító, nevelő tevékenység lett, amely a bűnelkövetőt egyrészt eljuttatja cselekménye történelmi-társadalmi anakronizmusának felismeréséig, másfelől pedig javítja a társadalmi munkamegosztásba való visszailleszkedés esélyét.⁵

Az 1966. évi büntetés-végrehajtási jogszabály⁶ – hazánk történelmében az első büntetés-végrehajtási kódex – szellemét és törekvéseit illetően alkalmas kínált a magyar börtönügy európai irányultságú fejlődésére. Jelentősége abban mutatkozott meg, hogy hozzájárult a klasszikus börtönt a modernről megkülönböztető fordulathoz: „*az elítéltet a végrehajtás mélyen alávetett tárgyából annak alanyává emelte*”⁷.

Az 1970-es évek legelején jelentős generációváltás történt a büntetés-végrehajtás személyi állományában, és ezzel egy időben fogalmazódott meg az igény a korábbinál jóval felkészültebb tiszti és tiszthelyettesi generáció szolgálatba állítására. Ennek az új nemzedéknek a szakmai felkészültsége már lehetővé tette, hogy a hazai börtönügy fokozatosan megszabaduljon ideológiai terheitől, és figyelmét a reálisan megoldható ellentmondásokra és problémákra irányítsa. A folyamat fontos állomása volt a humán segéderők, a pedagógusok és pszichológusok szélesedő bevonása, a börtönügy tudományos kutatásának megkezdése. Ezzel új lendületet kapott a nevelési szakszolgálat 1960-tól tartó fokozatos kiépülése és fejlődése.

5 Lőrincz József – Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1997

6 1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról.

7 Lőrincz József – Nagy Ferenc: i. m. 40. o.

A büntetés-végrehajtási szervezetnek tehát kiváló lehetőséget kínált a Rendőrtiszti Főiskola (RTF) 1971. szeptember 1-jei megnyitása. A képzés nappali tagozaton három, levelező tagozaton négy éven keresztül folyt. Az RTF feladata a belügyminiszter által meghatározott tiszti, köztisztviselői és közalkalmazotti munkakörök betöltésére alkalmas, kiemelkedő képzettségű rendőrtisztek felkészítése, valamint az Igazságügyi Minisztérium büntetés-végrehajtási tiszti állományának utánpótlás-biztosítása. A főiskola egykarú intézményként alakult meg, és állambiztonsági, bűnügyi, büntetés-végrehajtási, igazgatásrendészeti, valamint közbiztonsági szakokon indult el a képzés.⁸

A büntetés-végrehajtási tanszék tehát a nem rendőri tanszékek közül elsőként integrálódott a főiskola életébe. Működése során a főiskola a büntetés-végrehajtási szervezet vezetői és tiszti állománya utánpótlásának meghatározó tényezőjévé vált. Ennek ékes bizonyítéka, hogy a büntetés-végrehajtási szervek tisztjeinek és vezetőinek többsége ezen a főiskolán szerezte a diplomáját. A főiskola jelentős integráló szerepet is betöltött, ugyanis a végzett hallgatók zökkenőmentesen illeszkedhettek a rendészeti szervek nagy családjába. A végzetek életre szóló mintát kaptak tisztességből, emberségből, és a szakmai tudáson kívül egy sajátos testületi szemlélet birtokába jutottak, amely sikeresen volt alkalmazható mind az egyéni, mind a szervezeti célok megvalósítása érdekében.⁹

A rendszerváltás a büntetés-végrehajtás területén is alapvető változásokat hozott. Átalakult a szervezet; új, a kor kihívásainak megfelelő vezetői gárda vette át az irányítást. Változtak a jogszabályok és az egyéb szabályzók is. Újabb problémák jelentek meg az intézeteken belül, amelyekre meg kellett találni a megfelelő megoldást. Ennek egyik feltétele a megfelelően felkészített, kiképzett állomány.¹⁰

A büntetés-végrehajtási szervezet működési kereteinek és filozófiájának módosulásait a büntetés-végrehajtási tanszék története sok vonatkozásban érzékeltette.

A Rendőrtiszti Főiskola alapításakor a büntetés-végrehajtási intézetekre a biztonságcentrikus szemléletmód kizárólagossága volt jellemző. A gyakorlatól szinte kizárólag a fegyelem kikényszerítését, az elkövetett bűncselekmé-

⁸ Boda József: A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar feladatai a rendészeti képzésben. *Határrendészeti Tanulmányok*, 2016/1., 4–22. o.

⁹ Kökényesi Antal: Köszöntők. In: Budaházi Árpád (szerk.): *Jubileumi Évkönyv – 40 éves a Rendőrtiszti Főiskola*. RTF, Budapest, 2011

¹⁰ Boda József: A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, 2007/16., 40. o.

nyek megtorlását várta el a rendszer. Teljesen természetes, hogy a tanszék oktatói karát az ezeknek a céloknak az elérését leginkább segíteni tudó munkatársakkal töltötték fel. (A tanszék első vezetője 1973 és 1975 között *dr. Szűcs Lajos* bv. alezredes volt.) Az oktatóktól elvártak egy viszonylag hosszabb időtartamú és megfelelő mélységű gyakorlati tapasztalatot, tehát az akkori tanárok büntetés-végrehajtási szocializációja tipikusan legalább egy évtizeddel korábban, a represszív végrehajtás időszakában történt meg. Felsőoktatási gyakorlata senkinek sem volt, de a legelemibb didaktikai ismereteknek is híján voltak. A politikai megbízhatóság és az ideológiai elkötelezettség jelentős kritériumként jelent meg. Az előbbiekből egyértelműen következik, hogy a tanszék történetének kezdeti időszakában katonás légkörben, a biztonsági kérdések primátusának szavatolása mellett zajlott az oktatás.¹¹

A társadalmi visszaülleszkedés elősegítését és a személyiségformálást tűzte zászlajára az 1970-es években kezdődő új szemléletű irányvonal, amelynek alapját az 1973-as jogpolitikai határozaton nyugvó új szabályozások jelentették.¹² Az elmozdulás a tanszék életére is hatással volt, a korábbi kizárólagos biztonsági szemléletet egyre fajsúlyosabban egészítette ki a jogi ismeretek átadásának igénye, de már a nevelési törekvések is kezdtek megfogalmazódni. (A tanszéket 1975 és 1984 között *Balogh László* bv. ezredes vezette.) Az oktatók között – kezdetben kizárólag a nevelés tantárgyat gondozó kollégák esetében – megjelentek a tanári végzettségű szakemberek.

A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. számú törvényerejű rendelet már segítségül hívta a kriminálpedagógia és a pszichológia eszköztárát is. A szakmai kezdeményezések hatására 1983-ban átfigó nevelési, majd később munkáltatási koncepció készült, mintegy előrevetítve a hamarosan bekövetkező politikai és társadalmi változást.¹³

A büntetés-végrehajtási tanszék élére ekkor került *dr. Lőrincz József*. Tanszékvezetői időszakában (1985 és 1999 között) történt a legkarakteresebb iránymódosulás. Mivel a tanszékvezetőnek jogi végzettsége is volt, valamint pályafutása kezdetén nevelőként dolgozott a fiatalok börtönében, így egyre hangsúlyosabbá vált a jogi és a nevelési ismeretek oktatása. Lőrincz József kiemelkedő szakmai és diplomáciai érzéssel nagyszerűen menedzsel-

¹¹ Ruzsonyi Péter: A pedagógiai szemléletmód felerősödése a Büntetés-végrehajtási Tanszéken. In: Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.): Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 557–564. o.

¹² Btk., 1979. évi 11. tvr.

¹³ Az új büntetés-végrehajtási törvény koncepciója a bv. szervezet feladatrendszerének tükrében – munkanyag 3. változata. Kézirat, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Budapest, 2013, 6. o.

te a tanszéket, amelynek jó értelemben vett európai arculatot adott. Munkatársait igényesen válogatta. Az oktatók és hallgatók kapcsolatát – részben az alacsony hallgatói létszám miatt – a kollegiális együttműködés jellemezte. Céltudatos munkával a Rendőrtiszti Főiskola egyik legjobb tanszékévé fejlesztette tanszékünket.

A nyolcvanas évek végére a politikai befolyás a büntetés-végrehajtás területén is fokozatosan háttérbe szorult, egyre inkább a szakmai szempontok kerültek előtérbe, a tevékenység központi eleme az elítélt lett. Kiépültek az elítéltekkel közvetlenül foglalkozó szakmai teamek (nevelési szolgálat, belső felügyelet), differenciáltabbá vált az elítéltek osztályozása, elvi síkon és a gyakorlatban egyaránt korszerűsödött, humanizálódott a bánásmód. A direkt ellenségeskedés helyébe korrektebb, az együttműködésre jobban alapozó kapcsolatrendszer lépett a személyzet és az elítéltek között.

Az 1989-es rendszerváltás után megjelentek a különféle korrekciós pedagógiai törekvések, amelyek a szociális munka és a börtönpszichológia jelentőségét hangsúlyozták. Az eltelt évtizedek alatt a mindenkori jogalkotó igyekezett a változó társadalmi viszonyokhoz igazítani a szabályozást, azonban az első igazi „nagy robbanásra” a rendszerváltás után került sor, amikor is 1993-ban egyértelművé vált, hogy az európai normák és értékek irányába kell fejleszteni a szabályozást. A felismerést az európai börtönmodell részletes megismerése és a hazai alkalmazásra irányuló törekvések felgyorsulása követte. E korszerű szakmai irányultság feltételezte az elítéltekkel való szorosabb együttműködést, hiszen azt a felismerést tartalmazta, hogy a büntetőintézet a társadalomba történő visszailleszkedést mindössze elősegítheti, de e cél megvalósításának hordozója elsősorban maga az elítélt. Ebben az időszakban bővült a progresszív végrehajtás alkalmazásának lehetősége. A nyugat-európai tapasztalatok szemléletünk alakulására számos kérdésben jelentős hatást gyakoroltak. Előtérbe került az a realista felfogás, amely a büntetőintézeti körülmények elkerülhetetlen személyiségkárosító hatásának mérséklését, a börtönviszonyok humanizálását tűzte ki célként.

Az ebben a progresszív légkörben történő tanszékvezető-váltás (1999 óta e tanulmány szerzője vezeti a tanszéket) lényegében újította meg szervezeti egységünket. Néhány év alatt a teljes oktatói kar kicserélődött. A jelentős fiatalítás mellett olyan tapasztalt, az oktatásban jártas és példaképként állítható kollégák kezdték meg a munkájukat, akik az elvárható pedagógiai érzéknek és didaktikai repertoárnak is birtokában voltak. Előtérbe került a tudományos aktivitás növelése, és a fokozatszerzés is egyre meghatározóbb követelményként jelentkezett. A kollégák között sikerült az elméleti ismereteket és a gya-

korlati jártasságot oktatók arányának célszerű belső egyensúlyát megteremteni. Ennek az időszaknak a legjellemzőbb elmozdulására a pedagógia térnyerése a jellemző. Véleményünk szerint az elmúlt nagyjából húsz év alatt sikerült a biztonság és a jog mellé – tehát nem mögé, de nem is elé – a pedagógiai látásmód általános érvényű elfogadását és alkalmazását állítani. Arra törekszünk, hogy a hallgatóknak ne csupán elkülönült tantárgyakat közvetítsünk, hanem egy emberközpontú és átfogó megközelítést kínáljunk fel.

A Rendőrtiszti Főiskola egyetemi karként történő integrálódása a Nemzeti Közzolgálati Egyetembe teljesen új helyzetet teremtett tanszékünk életében. Annak ellenére, hogy a 2012-es fúzió előtt már megemelt igényszintet állítottunk magunk elé, az egyetem létrejöttékor mégis úgy éreztük, hogy szinte az egyik pillanatról a másikra kell ritmust váltanunk, és ugrásszerűen megnövekedtek a minőséggel kapcsolatos követelmények is. Munkánkkal és eredményeinkkel viszonylag hamar tudtuk „kifelé” is bizonyítani, hogy nemcsak nevünkben lettünk egyetemi tanszék, hanem az oktatás, a tudományos munka és a kutatás területén egyaránt képesek voltunk – és vagyunk – megfelelni az egyetemi szervezeti egységekkel szemben támasztott kívánalmaknak.

A büntetés-végrehajtási tanszék esetében is maximálisan el tudjuk fogadni a rendészettudományi kar egészére vonatkozó, a korábbi dékánunk által megfogalmazott célkitűzést, miszerint „*olyan, korszerű szakmai tudással, erkölcsi értékkel és emberi tulajdonságokkal rendelkező hallgatókat kell biztosítanunk, akik mind itthon, mind pedig külföldön megállják a helyüket*”.¹⁴ További fontos feladatnak tartjuk a rendészeti képzési ághoz tartozó egyetemi oktatási szervezetek nemzetközi kapcsolatainak szélesítését, a társintézményekkel és szervezetekkel történő közös kutató- és oktatómunka erősítését, amelyben már eddig is fontos eredményeket értünk el.

Úgy gondoljuk, hogy az említett célok elérése érdekében nagyon jó irányba haladtunk az elmúlt hat évben is, és reményeink szerint a továbbiakban is ez az irányvonal fogja meghatározni a mindennapi munkánkat.

Az elmúlt negyvenöt év bizonyítja, hogy tanszékünkön a változás, a változtatás és a hagyományok ápolása jól megfér egymás mellett. Büszkén állíthatjuk, hogy jelenleg az oktatói kar stabil; munkatársaink készek és képesek kimagasló szinten tanítani, nevelni, és a kutatómunkából is kiveszik a részüket.

Az elmúlt két év legkiemelkedőbb teljesítménye a KÖFOP 2.1.2. számú program keretén belül a Ludovika Büntetés-végrehajtási Kiemelt Kutatóműhely létrehozása, és a kapcsolódó kutatások folyamatos végzése. Büszkék va-

---

¹⁴ Boda József (2016): i. m. 22. o.

gyunk arra, hogy tanszékünk minden kollégája tevőlegesen részt vesz a kutatóműhely munkájában. A tanszéki munkatársak mellett a projekt keretében együttműködünk az egyetem egyéb szervezeti egységeihez tartozó több oktatóval, valamint más hazai és külföldi egyetemek tanáraival és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság több szakemberével is. A projekt kiemelten az állam közbiztonsági feladatainak fejlesztési lehetőségével foglalkozik a harmadlagos bűnmegelőzés területén. A kutatás a reintegrációs tisztek képzésével járul hozzá ahhoz, hogy a szabadult fogvatartottak ne kövessenek el újabb bűncselekményt, valamint képesek legyenek törvénytisztelő és önálló életvezetésre. A program célkitűzése párhuzamos a 2013. évi CCXL. törvényben foglaltakkal, amelyben a fogvatartottak eredményes reintegrációja kiemelt célként fogalmazódik meg. Úgy érezzük, hogy a tanszékünk oktatási-nevelési koncepciójának változásait bemutató korábbi gondolataink bizonyítéka ez a pályázat, amelyben elsődleges irányelvként jelenik meg a pedagógia; a konstruktív életvezetés kialakításának elősegítése a fogvatartottak körében.

Úgy érezzük, hogy a közelmúltban elkészült, illetve részben már meg is jelent tankönyvek és monográfiák szellemisége híven tükrözi azt a törekvésünket, hogy bebizonyítsuk: a pedagógia sokkal több, mint egy tudomány – a pedagógia a büntetés-végrehajtás területén rendszerszervező alapelv.

Természetesen változatlanul hiszünk a tanulmány elején citált bölcsességben: *Rend a lelke mindennek*. Mindamellettt engedjék meg nekünk, hogy a latin bölcsességet továbbgondolva egy rövid kiegészítéssel éljünk: „Rend a lelke mindennek – mindennek a lélek a rendje.”

IRODALOM

- Balla Károly:** Vélemény a' büntetésmód javítása iránt. Trattner–Károlyi betűjével, Pest, 1841
- Boda József:** A nemzetközi oktatás és képzés története a magyar rendvédelmi szervezeteknél. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, 2007/16.
- Boda József:** A Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar feladatai a rendészeti képzésben. *Határrendészeti Tanulmányok*, 2016/1.
- Kökényesi Antal:** Köszöntők. In: **Budaházi Árpád (szerk.):** Jubileumi Évkönyv – 40 éves a Rendőrtiszti Főiskola. RTF, Budapest, 2011
- Lőrincz József – Nagy Ferenc:** Börtönügy Magyarországon. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság, Budapest, 1997
- Lőrincz József:** Büntetőpolitika és börtönügy. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2009
- Mezey Barna:** Régi idők tomlőcei. Rubicon Kiadó, Budapest, 2010

Ruzsonyi Péter: A caritástól a fogvatartotti reintegrációig. A javítás eszméjének evolúciója. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018

Ruzsonyi Péter: A pedagógiai szemléletmód felerősödése a Büntetés-végrehajtási Tanszéken. In: **Dobák Imre – Hautzinger Zoltán (szerk.):** Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 557–564. o.

Ruzsonyi, Péter: Criminal Pedagogy and the Reintegration of Prisoners. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018

Szőllősy Oszkár: Magyar börtönügy. Budapest, 1935

HIVATKOZOTT JOGSZABÁLYOK

1955. évi Bv. Szabályzat

1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról